

«ЖЫЦЦЕВЫ ШЛЯХ ТАДЭВУША КАСЦЮШКІ»

УА «Гродзенскі дзяржаўны медыцынскі ўніверсітэт»

Гуляй В.Г., ЛФ

Навуковы кіраўнік – майор м/с, прафесар кафедры
В.А. Новоселицкий

Андрэй Тадэвуш Банавентура Касцюшка нарадзіўся ў небагатай сям'і беларускага шляхціча, фамільны маёнтак якога знаходзіўся ў вёсцы Сяхновічы Кобрынскага павета (цяпер у Жабінкаўскім раёне). Дакладная дата яго нараджэння невядомая, выказана меркаванне, што ён нарадзіўся 4 лютага 1746 года, аднак больш праўдападобна, што адбылося гэта 30 лістапада 1745 года. У сваім імкненні замаўчаць, схаваць беларускае паходжанне Касцюшкі нават аўтарытэтная сучасная Wielka Encyklopedia Powszechna сцвярджае, што ён нібыта нарадзіўся на Валыні, якая з 1569 года была далучаная да Польшчы. Сам жа Касцюшка называў сябе ліцьвінам, так, як называлі сябе ў тым часе ўсе беларусы. Паказваюць таксама на маёнтак Марачоўшчына каля мястэчка Косава (цяпер у Івацэвіцкім раёне) як на месца яго нараджэння. Аднак у абодвух выпадках размова ідзе пра Беларусь, а не пра Валынь ці Польшчу.

Да дзевяці гадоў Андрэй Тадэвуш выхоўваўся дома, як і ўсе дзеці незаможнай шляхты, без якіх – небудзь спецыяльных гувернёраў ці настаўнікаў, г.зн. яго маленства прайшло ў беларускай вёсцы. У дзевяць гадоў яго аддалі ў школу манаскага ордэна піяраў мястэчка Любешаў Пінскага павета, дзе ён навучаўся пяць гадоў, да 1760 года. Пасля сканчэння школы ён зноў вярнуўся ў Сяхновічы і цягам пяці гадоў дапамагаў маці па гаспадарцы. У піярскай школе Касцюшка вывучаў лацінскую, польскую, французскую і нямецкую мовы, атрымаў пачатковыя веды з матэматыкі.

У 1765 годзе Касцюшка быў прыняты ў нанова створаны Варшаўскі кадэцкі корпус. Кадэты займаліся шыхтавой падрыхтоўкай, фехтаваннем, вершніцтвам, вывучалі тактыку, літаратуру і гісторыю, мовы лацінскую, нямецкую, французскую, арыфметыку, геаметрыю і вышэйшую матэматыку, фізіку, палітычную эканомію, адным з асноўных прадметаў была артылерыя.

Выдатныя здольнасці і настойлівасць дазволілі Касцюшку стаць адным з найлепшых кадэтаў. 20 снежня 1766 года ён атрымаў званне харужага.

З мэтай удасканалення ведаў у навукх і асабліва ў вайсковым і цывільным будаўніцтве ў другой палове 1769 года Касцюшка выехаў на вучобу ў Францыю. У Парыжы Касцюшка наведваў заняткі ў Акадэміі

жывапісу і скульптуры, браў урокі ваеннай архітэктур, артылерыі і тактыкі.

Знаходжанне ў Францыі спрыяла ўсталяванню ў Касцюшкі рэспубліканскага светапогляду і з'явілася галоўнай школай новай грамадска – палітычнай думкі, у якой абвяшчаліся найважнейшыя дэмакратычныя лозунгі – свабода, роўнасць і братэрства.

Не знайшоўшы сабе занятку на радзіме, Касцюшка ўвосень 1775 года зноў выехаў у Францыю, а ўлетку наступнага – у Паўночную Амэрыку, дзе тым часам пачалася вайна супраць ангельскага каланіяльнага ўладарніцтва.

Асабліва каштоўныя былі яго веды як вайсковага інжынера, бо войска складалася ў асноўным з фермераў і простых месцічаў, мела вострую патрэбу.

За выдатныя заслугі Кангрэс ЗША 13 кастрычніка 1783 года надаў яму званне брыгаднага генерала. За баявыя заслугі Касцюшка ў ліку трох іншаземцаў быў узнагароджаны сама высокім баявым ордэнам ЗША – ордэнам Цынцыната і прыняты ў склад «Таварыства Цынцынатаў», ганаровым сябрам якога быў Дж.Вашынгтон. Акрамя таго, Касцюшка атрымаў амэрыканскае грамадзянства, пажыццёвую пенсію і зямельны надзел, а таксама ў якасці асабістага падарунка ад Вашынгтона пару пісталетаў. Ідэі Амэрыканскай рэвалюцыі супадалі з поглядамі Касцюшкі, пра што можна меркаваць па яго дзейнасці на Бацькаўшчыне, куды ён вярнуўся ў 1784 годзе.

У краіне панавала бязладдзе і свавольства магнатаў, а асноўная частка насельніцтва – сялянства знаходзілася ў бяспраўным становішчы. Застаўшыся без справаў, баявы генерал на працягу пяці гадоў вымушаны быў займацца сельскай гаспадаркай у Сяхновічах.

У 1789 годзе Касцюшка атрымаў пасаду камандзіра брыгады ў польскай арміі, хоць жадаў ён служыць толькі ў войску Вялікага Княства Літоўскага. Аднак, нягледзячы на ўсе старанні, здзейсніць сваё жаданне Касцюшку не ўдалося.

У 1792 года ён падаў у адстаўку і выехаў за мяжу. 26 жніўня 1792 года пастановай Заканадаўчага сходу Францыі Касцюшка атрымаў годнасць ганаровага грамадзяніна гэтай дзяржавы.

У студзені 1793 года Прусія дамовілася з Расеяй аб адарванні ад Рэчы Паспалітай часткі тэрыторыі. Няспыннае ўмяшанне суседніх манархічных рэжымаў у нутраныя справы Рэчы Паспалітай і бяссілле «сваіх» дзяржаўных органаў выклікалі пратэст і незадавальненне шырокіх пластоў народа і асабліва прагрэсіўнай шляхты, прадстаўнікі якой пачалі падрыхтоўку да паўстання. Актыўны ўдзел у падрыхтоўцы браў Тадэвуш Касцюшка. 24 сакавіка 1794 года ў Кракаве выбухнула паўстанне, у якім узялі ўдзел шляхта, мяшчане і некаторая частка сялянаў. На чале яго стаў генерал – лейтэнант Андрэй Тадэвуш Банавентура Касцюшка, абвешчаны найвышэйшым і адзіным начальнікам узброеных сілаў. Гэтага ж дня быў

абвешчаны Акт паўстання грамадзян, жыхароў Кракаўскага ваяводства, і Касцюшка прынёс прысягу, у якой абавязаўся даверанай яму ўлады не ўжываць у чыіх – небудзь асабістых інтарэсах, а толькі для абароны цэласці межаў, усталявання самаўладдзя народа і ўсеагульнай свабоды.

10 кастрычніка блізу 15 тысяч паўстанцаў на чале з Тадэвушам Касцюшкам занялі пазіцыі каля Мацяёвіцаў. Да першай гадзіны дня ішла зацятая бітва. Скончылася яна на карысць расейцаў. Тысячы паўстанцаў загінулі. Цяжка паранены трапіў у палон сам Касцюшка. Той факт, што Касцюшка апынуўся ў палоне, адмоўна паўплываў на ход паўстання. Менавіта за жорсткае задушэнне паўстання А.Сувораў атрымаў ад Кацярыны II званне фельдмаршала, а таксама больш за 13 000 прыгонных сялянаў Кобрынскага павета.

Пасля смерці Кацярыны II на трон узышоў Павел I. Ён наведаў Касцюшку 27 лістапада 1796 года і ў часе гутаркі абвясціў пра яго вызваленне. Праз дзень Касцюшку самога павезлі да цара. Ён падаў спіс паўстанцаў, якія знаходзіліся на паўночным Урале, у Сібіры, на Камчатцы, з просьбай аб іх вызваленні. Гэтая просьба была неадкладна задаволеная. Павел I распарадзіўся вызваліць усіх зняволеных і сасланых паўстанцаў.

Гэтакі крок Паўла I быў, аднак, абумоўлены неабходнасцю прыняцця Касцюшкам «прысягі на вернасць». І ён вымушаны быў прыняць умову.

Павел I прапанаваў таксама Касцюшку атрымаць маёнтак з 1000 душ прыгонных сялянаў, ад чаго той адмовіўся і замест гэтага атрымаў буйную суму грошай. Аднак Касцюшка цвёрда адмовіўся ад прапановы імператара «ўступіць у службу расійскую».

Касцюшка, атрымаўшы свабоду, пастанавіў выехаць у Злучаныя Штаты Амэрыкі. Ён меркаваў, што ў Амэрыцы жывуць свабодныя і шчаслівыя грамадзяне, за свабоду якіх ён змагаўся. Аднак яго надзеі не спраўдзіліся: у Злучаных Штатах працягвала захоўвацца рабства больш цяжкае, чым прыгоннае права. Разам з тым Касцюшку не пакідала думка вярнуцца ў Эўропу і працягваць барацьбу за свабоду на радзіме. 5 траўня 1798 года Касцюшка выехаў з Амэрыкі і ў ліпені прыбыў у Парыж.

Знаходзячыся ў Францыі, Касцюшка напісаў зняважлівы ліст Паўлу I, абвясціў яму пра адмову ад прысягі і вярнуў атрыманыя ад яго грошы.

У гэтым жа часе ён наладзіў больш блізкія кантакты з салдатамі і афіцэрамі польскіх легіёнаў, якія знаходзіліся ў Італіі. Аднак змагацца за радзіму ім не давалася. Французскі ўрад скарыстаў іх для вядзення вайны ў інтарэсах французскай буржуазіі ў Італіі, Эгіпце ды іншых мясцінах, дзе частка іх загінула.

Памёр Касцюшка ў Швайцарыі ў Салюры 15 кастрычніка 1817 года. У 1818 годзе парэшткі Касцюшкі былі ўрачыста перавезеныя ў Кракаў і змешчаныя ў каралеўскім замку Вавель. Смерць Касцюшкі выклікала шырокі водгук ва ўсім свеце. У многіх краінах, дзе жылі эмігранты з Польшчы і Вялікага Княства Літоўскага, памяць слаўтага ліцвіна

ўшанавалі памінальнымі службаўмі ў касцёлах і сходамі.

Т.Касцюшка прысвечаныя многія творы мастацкай літаратуры, жывапісу, скульптуры, пра яго жыццё і дзейнасць напісаныя навуковыя працы. У 1994 годзе ўпершыню за дзвесце гадоў урачыста адзначаліся ўгодкі паўстання ў Беларусі. Андрэй Тадэвуш Касцюшка – «сябар прыгнечаных, вораг прыгнятальнікаў», наш нацыянальны герой – вярнуўся з выгнання на сваю Бацькаўшчыну, у сваю Літву – Беларусь.

«ЛАБІРЫНТ ФАМЫ ЕЎЛЕВІЧА»

УА «Гродзенскі дзяржаўны медыцынскі ўніверсітэт»

Жуланава Л.Г., ЛФ

Навуковы кіраўнік – ст. выкладчык кафедры рускай і беларускай моў
В.І. Варанец

Яскравым прыкладам гуманістычнага маральна – павучальнага твора праваслаўнай філасофскай культуры XVII ст. з’яўляецца паэма ўраджэнца Магілёва Фамы Еўлевіча «Лабірынт, або Забытаны шлях, дзе цудоўная Мудрасць, зыходзячы са сваіх абавязкаў, панам магіляучанам і некаторым іншым, якія ў пачынаннях падобныя да іх, паказвае больш кароткі і значна лепшы шлях (да дабрачыннасці)». Паэма выйшла асобнай кніжкай у 1625 г. з друкарні Ф. Цэзарыя, вядомага кракаўскага выдаўца, які спецыялізаваўся на выданні твораў антычных класікаў, кніг па гісторыі, праву, рыторыцы і г. д. У год выхаду ў свет свайго вершаванага твора Еўлевіч скончыў Кракаўскі ўніверсітэт і, магчыма, шукаў работу, прэтэндуячы на пасаду настаўніка. Менавіта з гэтай прычыны ён звярнуўся да праваслаўнага магілёўскага брацтва, у прыватнасці да «брацтва малодшага», з вышэйпамянёным творам, у якім паспрабаваў накрэсліць сваю маральна – выхаваўчую і адукацыйную праграму. Справа ў тым, што пры багатых праваслаўных беларускіх і украінскіх брацтвах (Віленскім, Магілёўскім, Кіеўскім і інш.) існавалі так званыя «малодшыя брацтвы», якія складаліся галоўным чынам з дзяцей рамеснікаў, купцоў і якія ў асноўным складалі кантынгент брацкіх школ. Невядома, ці адгукнулася Магілёўскае брацтва на прапанову Еўлевіча. Магчыма, што з 1625 па 1628 г. ён займаў пасаду дыдактыка Магілёўскай брацкай школы. Але ж дакладна вядома, што з 1628 па 1632 г. ён з’яўляўся рэктарам Кіеўскай брацкай школы. У 1632 г., калі адбылося аб’яднанне Кіеўскай брацкай школы і Кіева – Пятэрскай школы, у выніку чаго ўтварылася Кіева – Магілянская акадэмія, Еўлевіч пакідае Кіеў і пераязджае ў родны Магілёў. Далейшы лёс яго невядом.

Маральна – павучальная вершаваная паэма Фамы Еўлевіча